

บทบาทครอบครัวและกลุ่มเพื่อนที่มีต่อการเลือกคู่ครองของข้าราชการกรุงเทพมหานคร

ในการศึกษารูปแบบการเลือกคู่ครอง นักสังคมวิทยาครอบครัวได้สร้างแบบอุดมคติ เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษาไว้ 2 แบบใหญ่ ๆ คือ แบบแรกเป็นการแต่งงานโดยมีผู้ใหญ่จัดการหาคู่ครองให้ (Marriage arrangement) แบบที่สอง เป็นการเลือกผู้ซึ่งชอบเป็นคู่ครองด้วยตนเอง (Preferential mating)¹ การแต่งงานในแบบแรก พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่หาคู่ครองให้ลูกหลาน มักคำนึงถึงสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ของผู้ที่จะมาเกี่ยวข้องกับเครือญาติ มากกว่าความรักและความสัมพันธ์ของหนุ่มสาวที่จะแต่งงานกัน ฉะนั้นในเรื่องของความรัก จึงมักพัฒนาหรือเกิดขึ้นหลังแต่งงานมากกว่าจะเกิดก่อนแต่งงาน ตรงข้ามกับปัจจุบันที่มักพบหรือได้ยินโดยทั่วไปว่า หนุ่มสาวที่แต่งงานกันส่วนใหญ่มีความรักต่อกันเป็นพื้นฐาน นอกเหนือจากการมีประสบการณ์ร่วมกัน มีความสอดคล้องหรือไปด้วยกันได้ทางค่านิยม บุคลิกภาพ ความสนใจ อุดมคติ ตลอดจนการยอมรับฐานะเท่าเทียมกันเช่นที่เพื่อน²

ในสังคมอเมริกัน ซึ่งมีแบบแผนการเลือกคู่ครองด้วยตนเองปรากฏอยู่ทั่วไป มีผู้ศึกษาพบว่า บทบาทของครอบครัวและกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มสังคมที่หนุ่มสาวเป็นสมาชิก ได้ลดความสำคัญในการควบคุมการเลือกคู่ครองของปัจเจกบุคคลลงจนเหลือให้เห็นเพียงทางอ้อมเท่านั้น³

¹ R.F. Winch and G.B. Spanier, ed., Selected Studies in Marriage and the Family, (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1974), p. 354.

² E.W. Burgess and H.J. Locke, The Family, p. 371.

³ Ibid., p. 372.

สำหรับสังคมไทยสมัยก่อน ในทางปฏิบัติอำนาจการจักการจะอยู่ที่พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ แต่ในทางกฎหมาย ปัจจุบันบุคคลยังคงมีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจแต่งงานด้วยตนเอง ก็จะได้เห็นได้จากกฎหมายสมัยอยุธยา ได้รับรองสิทธิ์ของบุตรสาวที่จะไม่แต่งงานกับบุคคลที่พ่อแม่ทำให้ หากไม่ตามความสมัครใจก่อน หรือในศตวรรษโกสินทร์ หญิงที่อายุ 20 ปีบริบูรณ์ กฎหมายได้เปิดโอกาสให้เลือกคู่ครองด้วยตนเองได้ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน ในบรรพที่ว่าด้วยครอบครัวได้วางเงื่อนไขการสมรสไว้ข้อหนึ่งว่า จะกระทำได้อต่อเมื่อหญิงชายยินยอมเป็นสามีภรรยา กัน อย่างไรก็ตาม แนวโน้มนิยมเลือกคู่ครองด้วยตนเอง เพิ่งปรากฏชัดหลังจากคำนิยามประชาชาติไทย และวัฒนธรรมตะวันตก เข้ามาแพร่หลายและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมไทย เมื่อไม่กี่สิบปีที่ผ่านมาเอง

บทบาทครอบครัวและกลุ่มเพื่อนที่มีต่อการเลือกคู่ครอง

ความสัมพันธ์เริ่มแรก ตามทฤษฎีความใกล้เคียงกัน (Propinquity theory) ได้เสนอแนวความคิดไว้ว่า การแต่งงานจะเกิดขึ้นใกล้พ่อแม่หรือหญิงชายคู่หนึ่ง ๆ มีโอกาสพบปะทำความรู้จักกันแล้วเท่านั้น สำหรับข้าราชการ กทม. นอกจากส่วนใหญ่จะเป็นคนจังหวัดเกี่ยวกับคู่สมรสแล้ว (ตารางที่ 18) ยังพบว่า 41.12% ของข้าราชการชาย และ 52.13% ของข้าราชการหญิง เป็นเพื่อนร่วมสถานศึกษาหรือสถานที่ทำงานเกี่ยวกับคู่สมรส, 26.17% ของข้าราชการชาย และ 23.4% ของข้าราชการหญิง พบกับคู่สมรสครั้งแรกในฐานะที่เป็นเพื่อนของเพื่อนหรือเพื่อนของญาติ, 11.21% ของข้าราชการชาย และ 7.45% ของข้าราชการหญิง เป็นญาติสนิทหรือลูกพี่ลูกน้องใกล้ชิดกับคู่สมรสก่อนแต่งงาน และ 9.35% ของข้าราชการชาย, 8.51% ของข้าราชการหญิง รู้จักกับคู่สมรสเพราะเป็นเพื่อนบ้านกัน จากข้อมูลในตารางที่ 34 อาจกล่าวได้ว่าการเลือกคู่ครองของข้าราชการจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับตนมากกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกล โดยเฉพาะแนวโน้มนี้จะพบน้อยในกลุ่มข้าราชการหญิงมากกว่าข้าราชการชายเล็กน้อย

ตารางที่ 34

อัตราส่วนร้อยละของข้าราชการ จำแนกตามเพศ และความสัมพันธ์
ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกก่อนสมรส

ความสัมพันธ์ครั้งแรกระหว่างข้าราชการ กับคู่สมรสก่อนแต่งงาน	% ข้าราชการชาย (107 ราย)	% ข้าราชการหญิง (94 ราย)
ญาติสนิท	11.21	7.45
เพื่อนบ้าน	9.35	8.51
เพื่อนร่วมสถานศึกษาหรือสถานที่ทำงาน	41.12	52.13
เพื่อนของเพื่อนหรือของญาติ	26.17	23.4
อื่น ๆ	12.15	8.51
รวม	100.0	100.0

สำหรับการที่รู้จักกับคู่สมรสนั้น ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.75 ของข้าราชการชาย และ 50.0 ของข้าราชการหญิง รู้จักกับคู่สมรสเองโดยไม่มีคนกลางแนะนำ 25.23% ของข้าราชการชาย และ 36.17% ของข้าราชการหญิง รู้จักกันโดยมีเพื่อนแนะนำ 12.15% ของข้าราชการชาย และ 11.7% ของข้าราชการหญิง มีญาติพี่น้องเป็นผู้แนะนำให้รู้จักกับคู่สมรส ที่เหลือรู้จักกันโดยผ่านคนกลางอื่น ๆ เช่น แม่สื่อ นายจ้าง หรือผู้บังคับบัญชา เป็นต้น จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า ข้าราชการชายมีแนวโน้มที่จะทำความรู้จักกับคู่สมรสด้วยตนเองมากกว่าข้าราชการหญิง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการที่สังคมเปิดโอกาสให้เพศชายเป็นฝ่ายเริ่มต้นความสัมพันธ์ก่อนได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องเป็นเรื่องน่าตำหนิหรือเสียหาย ซึ่งต่างจากเพศหญิงจำเป็นต้องสงวนที่ทำได้ก่อน แม้ต้องการจะทำความรู้จักกับชายหนุ่มแปลกหน้า ก็ต้องมีคนกลางแนะนำ หรือให้ฝ่ายชายเป็นผู้เริ่มต้นก่อน

ตารางที่ 35

อัตราส่วนร้อยละของข้าราชการ จำแนกตามเพศ และการได้รับการ
แนะนำให้รู้จักกับคู่สมรสเป็นครั้งแรกโดยบุคคลหรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ

ผู้ที่แนะนำให้รู้จักกับคู่สมรส	% ข้าราชการชาย (107 ราย)	% ข้าราชการหญิง (94 ราย)
ญาติพี่น้อง	12.15	11.7
เพื่อน	25.23	36.17
รู้จักเอง	60.75	50.0
อื่น ๆ	1.87	2.13
รวม	100.0	100.0

ระยะเวลาของการรู้จักสนิทสนมจนกระทั่งแต่งงาน นับตั้งแต่แรกรู้จักสนิทสนมกับคู่
สมรสจนกระทั่งตัดสินใจแต่งงานกัน ปรากฏว่าข้าราชการส่วนใหญ่ใช้เวลา 2-4 ปี แต่ข้าราชการ
ชายมีแนวโน้มใช้เวลาที่สอดคล้องเหมาะสมมากกับคู่สมรสระยะก่อนแต่งงานน้อยกว่าข้าราชการหญิง
กล่าวคืออัตราส่วนของข้าราชการชายที่ติดต่อกับคู่สมรสเกิน 5 ปีขึ้นไปเพียง 17.76% ขณะที่
ข้าราชการหญิงมีถึง 30.85% ในทำนองกลับกันข้าราชการชายที่ใช้เวลาติดต่อกับคู่สมรสน้อยกว่า
2 ปี มีจำนวนมากกว่า คือ คิดเป็นร้อยละ 22.43 ของข้าราชการชาย และ 15.96 ของข้าราชการ
หญิง

ตารางที่ 36

ระยะเวลาที่ข้าราชการใช้ติดต่อกับคู่สมรสก่อนแต่งงาน จำแนกตามเพศ

ระยะเวลาการติดต่อกับคู่สมรส	% ข้าราชการชาย (107 ราย)	% ข้าราชการหญิง (94 ราย)
ต่ำกว่า 2 ปี	22.43	15.96
2 - 4 ปี	61.68	53.19
5 - 7 ปี	10.28	20.21
8 ปีขึ้นไป	5.61	10.64
รวม	100.0	100.0

ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับผู้ที่จะมาเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติโดยการสมรส เพื่อทดสอบว่าในระยะที่กระบวนการเลือกคู่ครองของข้าราชการกำลังดำเนินอยู่ ท่อแม่ญาติพี่น้องของข้าราชการได้มีส่วนรู้เห็นหรือรับทราบ ถึงตัวบุคคลที่จะมาเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติในอนาคตหรือไม่ ได้ตามถึงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเข้ากับคู่สมรสในระยะก่อนแต่งงานว่ามีความสนิทสนมกันเพียงไร ปรากฏว่า 87.85% ของข้าราชการชาย และ 78.72% ของข้าราชการหญิง ตอบว่าครอบครัวตนมีความสัมพันธ์หรือรู้จักคุ้นเคยกับผู้ที่จะเลือกเป็นคู่สมรสเป็นอย่างดี และมีเพียง 6.54% ของข้าราชการชาย และ 5.32% ของข้าราชการหญิงเท่านั้น ที่บอกว่าก่อนการแต่งงาน ครอบครัวตนกับคู่สมรสไม่เคยรู้จักกันเลย แสดงให้เห็นว่าในระยะการเลือกคู่ครองของข้าราชการส่วนใหญ่ ท่อแม่หรือญาติพี่น้อง มีส่วนรู้เห็นต่อการเลือกนั้นด้วย แม้จะยังไม่แปลความหมายไม่ได้ว่าบุคคลในครอบครัวสนับสนุนหรือคัดค้านการแต่งงานที่จะเกิดขึ้น

ตารางที่ 37 ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวข้าราชการกับคู่สมรส ในระยะก่อนการแต่งงาน จำแนกตามเพศ

ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวข้าราชการ- การกับผู้ที่จะมาเป็นคู่ครองของข้าราชการ	% ข้าราชการชาย (107 ราย)	% ข้าราชการหญิง (94 ราย)
รู้จักกันดี	87.85	78.72
รู้จักกันผิวเผิน	5.61	15.96
ไม่รู้จักกัน	6.54	5.32
รวม	100.0	100.0

เมื่อถามต่อไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับครอบครัวฝ่ายคู่สมรสในระยะเดียวกันนั้น ปรากฏว่าอัตราส่วนข้าราชการที่สนิทสนมคุ้นเคยกับครอบครัวคู่สมรสก่อนแต่งงานสูงกว่าข้าราชการหญิง เช่นเดียวกับที่คู่สมรสสนิทสนมกับครอบครัวตน ในข้าราชการชายมีถึง 92.52% ขณะที่ข้าราชการหญิงมีอัตราส่วนเพียง 76.6% และมีเพียง 2.8% ของข้าราชการชาย ขณะที่ข้าราชการหญิงมีจำนวนสูงกว่าคือ 6.38% ที่ไม่รู้จักกับครอบครัวคู่สมรสก่อนแต่งงานกัน ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าในช่วงระยะของการเกี้ยวพาราสี (Courtship) ข้าราชการชายมักเป็นฝ่ายไป

พบฝ่ายหญิงที่บ้าน ทำให้มีโอกาสรู้จักกับครอบครัวฝ่ายหญิงมากกว่าที่ข้าราชการหญิงจะรู้จักกับครอบครัวฝ่ายชายซึ่งจะมาเป็นคู่สมรส เพราะสังคมไม่ใคร่ยินยอมที่จะให้หญิงสาวไปบ้านชายหนุ่มซึ่งยังไม่ได้แต่งงานกันเท่าใดนัก

บุคคลที่สำคัญในการเลือกคู่ครอง เพื่อศึกษาถึงแบบแผนการแต่งงานที่เกิดขึ้น ได้ถามข้าราชการถึงผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ได้แต่งงานกับคู่สมรส ปรากฏว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 49.53 ของข้าราชการชาย และ 62.77 ของข้าราชการหญิง เลือกคู่สมรสด้วยตนเอง โดยมีพ่อแม่หรือผู้ใหญ่รับทราบหรือให้ความเห็นชอบสนับสนุน, 14.95% ของข้าราชการชาย และ 13.83% ของข้าราชการหญิง แต่งงานโดยมีพ่อแม่หรือญาติที่ตนเองมีส่วนสำคัญในการเลือกคู่ครองให้ และมีจำนวนถึง 25.23% ของข้าราชการชาย แต่มีเพียง 10.64% ของข้าราชการหญิง ที่เพื่อนมีส่วนสำคัญในการเลือกคู่ครอง ในกรณีของการแต่งงานที่เกิดจากการเลือกคู่ครองด้วยตนเองโดยก่อนแต่งงานได้ปรึกษาเพื่อนด้วยมีจำนวนไม่มากนัก ในกลุ่มข้าราชการชายเกิดขึ้นเพียง 0.93% และ 4.26% ในกลุ่มข้าราชการหญิง อัตราส่วนที่เหลือเป็นการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง โดยมีได้ปรึกษาหรือขอความเห็นชอบจากกลุ่มสังคมใด ๆ เลย

ตารางที่ 38 การเลือกคู่ครองของข้าราชการ โดยการสนับสนุนของบุคคลหรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ จำแนกตามเพศ

บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการเลือกคู่ครองให้ ข้าราชการ	% ข้าราชการชาย (107 ราย)	% ข้าราชการหญิง (94 ราย)
พ่อ/แม่/ญาติที่ตนเอง	14.95	13.83
เพื่อน	25.23	10.64
เลือกเองโดยลำพัง ไม่ได้ปรึกษาใคร	9.35	8.51
เลือกเอง แต่ก่อนแต่งงานได้ปรึกษาหรือบอก กล่าวผู้ใหญ่ให้รับทราบและเห็นชอบ	49.53	62.77
เลือกเอง แต่ก่อนแต่งงานได้ปรึกษาเพื่อนด้วย	0.93	4.26
รวม	99.99	100.01

จากข้อมูลในตารางที่ 38 จะเห็นว่า การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเอง โดยมีพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ เห็นชอบจะปรากฏชัดในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ขณะเดียวกันเพศชายจะได้รับอิทธิพลจากเพื่อน มากกว่าเพศหญิง ทั้งนี้ อาจเป็นได้ว่า เพราะเพศหญิงใกล้ชิดกับครอบครัวมากกว่า ขณะที่เพศชายมีแนวโน้มจะผูกพันกับกลุ่มสังคมนอกครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนมากกว่าเพศหญิง

ความช่วยเหลือของครอบครัวในการจ้างงาน เพื่อต้องการทราบว่า การจ้างงานที่เกิดขึ้นได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวมากน้อยเพียงใด โดยใช้ความช่วยเหลือในการจ้างงานที่ได้รับจากครอบครัวเป็นเครื่องชี้ ปรากฏว่าข้าราชการส่วนใหญ่ ร้อยละ 55.14 ของข้าราชการชาย และ 50.0 ของข้าราชการหญิง ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี, ร้อยละ 35.51 และ 29.79 ของข้าราชการชายและหญิงตามลำดับได้รับความช่วยเหลือพอสมควร ที่เหลือ ได้รับความช่วยเหลือโดยครอบครัวไม่เต็มใจหรือไม่ช่วย เพราะไม่พอใจให้แต่งงานกับคู่สมรส หรือ เพราะไม่ทราบว่าจ้างงาน และอื่น ๆ จึงอาจสรุปได้ว่าการจ้างงานที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาขัดแย้งกับครอบครัว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือครอบครัวให้ความสนับสนุนและเห็นชอบกับการจ้างงานที่เกิดขึ้น

ที่อยู่อาศัยหลังแต่งงาน ก่อนแต่งงานข้าราชการส่วนใหญ่อยู่รวมกับบิดามารดาถึง ร้อยละ 60.75 ของข้าราชการชาย และ 74.47 ของข้าราชการหญิง แต่เมื่อแต่งงานแล้วปรากฏว่า ร้อยละ 73.85 และ 54.29 ของข้าราชการชายและหญิงที่อาศัยอยู่กับครอบครัว จะแยกครอบครัวไปอยู่กับคู่สมรสตามลำพัง ซึ่งแบบแผนนี้ ปรากฏให้เห็นเป็นที่นิยมทั่วไปไม่ว่าก่อนแต่งงานข้าราชการจะอยู่รวมกับใคร หรือแม่แต่อยู่ตามลำพังมาก่อนก็ตาม

ตารางที่ 39

ที่อยู่อาศัยก่อนและหลังสมรสของข้าราชการ จำแนกตามเพศ

ที่อยู่อาศัยของข้าราชการ หลังสมรส	ที่อยู่อาศัยก่อนสมรส					
	% ข้าราชการชาย			% ข้าราชการหญิง		
	อยู่ร่วมกับ พ่อแม่ พี่น้อง (65ราย)	อยู่คนเดียว /เพื่อน (14ราย)	อยู่ตาม ลำพัง (28ราย)	อยู่ร่วมกับ พ่อแม่ พี่น้อง (70ราย)	อยู่คนเดียว /เพื่อน (13ราย)	อยู่ตาม ลำพัง (11ราย)
อยู่บ้านเดิมก่อนแต่งงาน	18.46	0	17.86	28.57	0	36.36
อยู่บ้านเดิมที่คู่สมรสเคยอยู่	7.69	50.0	25.0	17.14	30.77	18.18
แยกไปอยู่ตามลำพังกับคู่สมรส	73.85	50.0	57.14	54.29	69.23	45.45
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	99.99

จากข้อมูลที่เสนอมาในบททั้งหมด อาจกล่าวได้ว่า แบบแผนการเลือกคู่ครองของข้าราชการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนสมมุติฐานในข้อ 4. ที่เสนอไว้ว่า "การเลือกคู่ครองของกลุ่มตัวอย่าง มักเป็นการเลือกด้วยตนเอง มากกว่าจะให้พ่อแม่เลือกให้ แต่เมื่อถึงขั้นแต่งงาน มักต้องมีการประนีประนอมกับครอบครัว เช่นออกกล่าวเป็นเชิงขอความเห็นชอบก่อน เป็นต้น " ทั้งนี้จะเห็นได้จากอัตราส่วนการแต่งงานที่เกิดจากการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่เห็น หรือรู้จักสนิทสนมกับผู้ที่จะมา เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติก่อนที่จะแต่งงานกับบุตรหลานตน ตลอดจนเห็นชอบที่จะให้แต่งงานกัน และช่วยเหลือในด้านการจัดงานเป็นอย่างดี มีจำนวนสูงกว่าการแต่งงานในแบบแผนอื่น ๆ